

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları : 19

ISSN 1303-5231



**DİCLE ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

HAKEMLİ DERGİ

CİLT : IX

SAYI : 2

DİYARBAKIR - 2007

ZA'FÎ-İ GÜLŞENÎ'NİN FARŞÇA DÎVÂNCESİ VE TÜRKÇE TERCÜMESİ

-I-

Za'fi-i Gulshani's Persian Dîvanche and its Translation

Abdurrahman Adak*

Özet

Za'fi-i Gülşenî, Gülşeniyye tarikatının XVI. yüzyılda yaşamış en önemli şairlerinden olup, hem mensur hem de manzum eserler vermiştir. Türkçe dîvân en önemli ve en hacimli eseri olmakla beraber, Farsça yazmış olduğu dîvânçe de dikkat çekmektedir. Ancak bu dîvânçe şu ana kadar yayınlanmamıştır. Bu çalışmada öncelikle Za'fi-i Gülşenî'nin Farsça dîvânçesi hakkında genel bir değerlendirmede bulunulmuş; daha sonra da dîvânçe, belirli esaslar çerçevesinde yayına hazırlanmış ve dîvânçenin Türkçe çevirisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Za'fi-i Gülşenî, Farsça dîvânçe, Türkçe çeviri.

Abstract

Za'fi-i Gülşenî, one of the most important poets of the Gulshaniyyah order during the sixteenth century, wrote both prose and verse. Although his Turkish dîwân is his most important and voluminous work, his dîwânche in Persian has also attracted attention. However, this dîwânche has not been published up until now. In the present study, first a general evaluation of Za'fi-i Gülşenî's dîwânche in Persian is made, then both an original copy of the dîwânche prepared for publication through certain principles and its Turkish translation are provided.

Keywords: Za'fi-i Gülşenî, Persian dîwânche, Turkish translation.

I. ZA'FÎ-İ GÜLŞENÎ

XVI. yüzyılın mutasavvıf dîvân şairlerinden olan Za'fi-i Gülşenî'nin asıl adı Ali'dir. Bu Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddîn (ö. 1202/1788)'in, şairimizden "*Gülşenî-i Mısri halîfelerinden Şeyh Ali Za'fî*"¹ şeklinde söz etmesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Za'fî Dîvânı'nda yer alan "(Ey Za'fî!) O eşsiz kişi (Hz. Ali) senin adını kendi adı ile bir kıldı." anlamına gelen *Nâmuñi ol bî-naôir nâmi ile üldi bir*"² ifadesi de şairin adının Ali olduğunu göstermektedir.

* Dr. Dicle Üniversitesi. İlahiyat. Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹ Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn, *Risâle-i Tâciyye*, Mil. Yz. A, no. 3913, vr. 17b.

² Za'fi-i Gülşenî, *Dîvân*, Millet Ktp. Manzum 254, vr. 4b.

Şairimizin mahlası olan Za'fî (ضعفى), Arapça'da kuvvetsizlik anlamındaki *Za'f* (ضعف) masdarına³ nisbet edilerek türetilen bir kelime olup, kuvvetsizliğe mensup; kuvvetsizlikle ilgili anlamını ifâde etmektedir⁴. Şairimiz, *Dîvân*'ında yer alan bir gazel dışında⁵, *Dîvânçe*'si de dahil olmak üzere bütün şiirlerinde bu mahlası kullanmıştır.

Tezkirelerde şair hakkında yer alan bilgiler, onun Kânûnî'nin ilk dönemlerinde bilinen bir şâir olması ve İbrâhîm-i Gülşenî'nin (ö. 940/1533-1534) son dönemlerine yetişmiş olmasından öteye geçmemektedir.⁶ Şairin, bir kasidesinde Yavuz Sultan Selim için "*merkez-i kutb-ı hilâfet*" ve "*vâris-i irs-i hilâfet*"⁷ tabirlerini kullanmış olması, onun en erken Yavuz Sultan Selim'in 923/1517'de Mısır'ı ilhâkı üzerine bu kasideyi yazdığı ve mantıkî bir çıkarsama ile doğumunun 1500'lü yıllara kadar (II. Bayezid dönemi:1481-1512) geriye götürülebileceği sonucunu ortaya koymaktadır.

Za'fî-i Gülşenî Gelibolu'dandır. Bunu Ahdî'in, XVI. yüzyılda yaşayan Gelibolulu, İbrâhîm-i Gülşenî mensubu ve başında bulunduğu Gülşeniyye tekkesi Arabzâde tarafından yıkılan bir Za'îfî'den söz etmesinden⁸ anlıyoruz. Kanaatimize göre bu Za'îfî, Za'fî-i Gülşenî'den başkası olmayıp, burada bir imla hatası olarak Za'fî, Za'îfî'ye dönüşmüştür.⁹ Zira bu özellikleri bir arada taşıyan Za'îfî mahlaslı bir şair bilinmemektedir. II. Murad'ın gazalarını nazmeden Gelibolulu Za'îfî, daha önce yaşadığı; Karatovalı Za'îfî (ö. 960/1552), İbrâhîm-i Gülşenî'nin müntesibi olmadığı ve Kastamonulu Za'îfî de Gelibolulu olmadığı¹⁰ için Ahdî'nin sözünü ettiği evsâfa uymamaktadırlar. Pek çok karîneden¹¹

³ Mustafa b. Şemseddîn, *Ahterî-i Kebîr*, İst. 1302, s. 606.

⁴ Şemseddîn Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî*, İst. 1317, (Tıpkıbasım), Çağrı Yay. İst. 2001, s. 853.

⁵ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Abdurrahman Adak, "Za'fî-i Gülşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Divânının İncelenmesi", AÜSBE doktora tezi, Ankara 2006, s. 20-21.

⁶ Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* (İnceleme-Metin), AKM Yay., Ankara 2000, s. 365; Kınalızâde Hasan Çelebî, *Tezkire-i Şu'arâ*, (Haz. İbrahim Kutluk), TTK, Ankara 1989, C. II, s. 577; Mustafa b. Cârullâh Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (Haz. İbrahim Kutluk), TTK, Ankara 1997, s. 154; Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn, *Mecelletü'n-Nisâb*, Kültür Bak. Yay., (Tıpkıbasım), Ankara 2000, s. 298; Esrar Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye* (Haz. İlhan Genç), AKM Yay., Ankara 2000, s. 314.

⁷ Za'fî-i Gülşenî, a.g.e., vr. 5b.

⁸ Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşenî-i Şuarâsı*, AKM Yay., Ankara 2005, s. 298.

⁹ Nitekim başka kaynaklarda da şairimizden Za'îfî olarak söz edilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Adak, a.g.t., s. 24-33.

¹⁰ Bunlar hakkında bkz. Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî-Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001, C. II, s. 570.

¹¹ Za'fî'nin, Rumeli'deki beş şehir hakkında birer şehrengîz yazmış olması; Rumeli söyleyiş tarzına sahip olması, döneminde Rumeli'de yayılma alanı bulan Melâmetîlik, Kalenderîlik,

dolayı Gelibolu'nun da içinde bulunduğu Rumeli bölgesinde yaşadığı zaten açık olan Za'fi-i Gülşenî ise bu evsafa uyan tek şairdir. Ayrıca bu dönemde Za'fi-i Gülşenî'nin, denizcilik terimleri ile ilgili olan kasidesine tahmis yazdığı Âgehî ile bu kasîdeye başka bir tahmis yazan ve yukarıda adı geçen Arabzâde'nin Gelibolu'da yaşadıklarını göz önüne aldığımızda, Za'fi-i Gülşenî'nin Gelibolu ile olan ilgisi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Za'fi'nin hayâtında en önemli dönüm noktası, Kahire'de bulunan Gülşeniyye Tarikatı'nın kurucusu olan İbrâhîm-i Gülşenî'ye intisâb etmesidir. Şairimiz İbrâhîm-i Gülşenî'den hilâfet aldığı¹² gibi, Gelibolu'da adına nisbet edilen bir Gülşenî Tekke'sinin de başında yer almıştır.¹³ Dîvân'ında geçen "Şeyh Ahmedün kemteriyüz"¹⁴ şeklindeki ifadesinden ve kendisini "çâker-i İbn-i Gülşenî"¹⁵ olarak nitelendirmesinden Za'fi'nin, İbrâhîm-i Gülşenî'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ahmed-i Hayâlî döneminde de Kahire'deki Gülşeniyye Âsitânesi'ne olan bağlılığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Şairimizin bilinen bir mutasavvıf olmasına binaendir ki, tarikat giyim ve kuşam tarihinde özel bir yeri olan Za'fiyye Tâcı, ona nisbet edilerek bu adı almıştır.¹⁶

Za'fi-i Gülşenî, Kahire'deki Gülşeniyye Âsitânesi'nde ölmüş ve oraya defnedilmiştir. Bunu Muhyî-i Gülşenî (ö. 1014/1605-1606)'nin, Pîr Baba Hasan'ın defnedildiği yer olarak söylediği Gülşenî hânkâhındaki "Molla Za'fi Fıskiyesi" tabirinden çıkartıyoruz.¹⁷ Zira Gülşeniyye Âsitânesi'nin avlusunun dört bir yanında bulunan hücrelerin altında toprak kazılarak hane şeklinde oluşturulan dehlîze fıskiyye dendiği¹⁸ ve hücre sahibinin öldüğü vakit buraya def-

Hurûfluk ve Alevîlik-Bektâşîlik gibi akım ve düşüncelerin etkisinde kalması; Gülşeniyye tarikatının o dönemde Rumeli'de yaygın bir tarikat olması, etkilerinde kaldığı ya da bir şekilde irtibat halinde olduğu Hayretî, Usûlî, Günâhî Agehî, Hafız-ı Sirozî gibi şairlerin Rumelili olmaları gibi. Geniş bilgi için bkz. Adak, a.g.t., ilgili yerler.

¹² Müstakîmzâde, *Mecelletü'n-Nisâb*, s. 298; Müstakîmzâde, *Risâle-i Tâciyye*, vr. 17b. Esrar Dede, a.g.e., s. LI, 314.

¹³ Solmaz, a.g.e., s. 298.

¹⁴ Za'fi-i Gülşenî, *Dîvân*, vr. 57a.

¹⁵ Za'fi-i Gülşenî, *Hurûfluk Risâlesi*, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, no.3088/2, vr.19a.

¹⁶ Esrar Dede, a.g.e., s. LI; Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn, *Risâle-i Tâciyye*, Mil. Yz. A, no. 3913, vr. 17b-18a.

¹⁷ Mustafa Koç, "16. yy Osmanlı Coğrafyasında Karanlıkta Kalmış Nakşî-Ahrârî, Yesevî ve Kübrevî Şeyhleri", *Kutadgubilig*, I/7, s. 238.

¹⁸ Şemlelîzâde Ahmed Gülşenî, *Şîve-i Tarikat-ı Gülşeniyye*, (Yay.Tahsin Yazıcı), TTKY Yay., Ankara 1982, s. 534., Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, Devlet Basımevi, İst. 1938, C. X, s. 244.

nedildiği¹⁹ kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla Za'fi-i Gülşenî'nin, Gülşeniyye tarikatının ilk ve merkez âsitânesinde kendisine mahsûs bir hücrede yaşamını geçirdiği, öldüğünde bu hücrenin altındaki fiskiyyeye defnedildiği, ölümünden sonra da bu fiskiyyenin "Molla Za'fi Fiskiyyesi" olarak yad edildiği anlaşılmaktadır.

Za'fi'nin ölüm tarihi her ne kadar kaydedilmemişse de, Muhyî, içinde Molla Za'fi Fiskiyyesi'nden söz ettiği eserini, 977/1570'te yazmış olduğuna göre²⁰, Za'fi'nin bu tarihten önce; yine Za'fi'nin II. Selîm'in tahta geçtiği yıl (974/1566) hayâtta olduğunu bildiğimiz için²¹ de, bu tarihten sonra ölmüş olması gerektiği otaya çıkar. Şu halde Za'fi'nin ölümü, 974-978/1566-1570 yılları arasına tekabül etmiş olmaktadır.

Za'fi-i Gülşenî'nin eserlerini kendisine aidiyyeti kesin olanlar ile olmayanlar şeklinde ikiye ayırıyoruz. Kendisine aidiyyeti kesin olan eserler Türkçe Dîvân, Farsça Dîvânçe, Hurûflilik Risâlesi ve Tâc Hakkında Risâle-i Mahsûsa isimli eserlerdir. Za'fi-i Gülşenî'ye aidiyyeti kesin olmayan eserler ise Mevlid, Hudâ Rabbim Manzûmesi, hicviyye tarzında yazılmış isimsiz bir manzûme ve Risâle-i Mecma'i'l-Mekâsîd adlı eserlerdir.²²

II. ZA'FÎ-İ GÜLŞENÎ'NİN FARŞÇA DÎVÂNÇESİ

A. TERTİBİ, NAZIM ŞEKİLLERİ VE TÜRLERİ

Za'fi-i Gülşenî'nin Farsça dîvânçesi, Millet Ktp. Manzûm 254 numarada kayıtlı olan Türkçe dîvânının son kısmında, 124b-139a varakları arasında müstakil bir bölüm halinde yer almaktadır. *Dîvânçe*'nin içinde yer aldığı nüsha adi ciltli, 139 varak, 17 satır, 220×162 ölçüsünde, yıldız filigranlı "*eser-i cedîd*" kağıdına rîk'a hatla yazılmıştır.

Şairimiz, burada alfebe harfleri ve nazım türlerinin her biri ile şiir yazmamış olmakla beraber, Farsça şiirlerini bir bütün halinde belli bir düzen içerisinde bir araya getirmiştir. Bu açıdan Za'fi'nin Farsça şiirleri dîvân değil, dîvânçe tanımına uymaktadır.²³

Za'fi-i Gülşenî'nin bu dîvânçesi

لی. من کان برّا حافظا للعبد فی الأحوال²⁴

¹⁹ Evliya Çelebî, a.y.

²⁰ Koç, a.g.m., s. 238.

²¹ Zira şair, II. Selîm'e kasîde yazmıştır. Bkz. Za'fi-i Gülşenî, Dîvân, vr. 57b...

²² Eserler hakkında geniş bilgi için bkz. Adak, a.g.t., s. 96-111.

²³ Benzer bir örnek için bkz.. Bkz. Abdulkadir Karahan, *Figânî ve Dîvânçesi*, İÜEF Yay., İst. 1966, s. III.

²⁴ Bu kul, skıntılı durumlarında kendisini koruyan ve kendisine iyilikte bulunan Allah'a, en güzel vakitlerinde, gönülden teşekkürlerini ifade eder.

beyti ile başlamakta,

رسید از مقدمش شادی بیاران از آن گفتند تاریخش خوش آمد²⁵

beytiyle de son bulmaktadır.

Baş kısmında “*Gazeliyât-ı Fârisî*” başlığı yer alan *Dîvânçe*’de şiirler, kendi içerisinde, tercî’-bendler, tahmîsler, gazeller ve târihler olmak üzere klasik sıralamaya tâbi tutularak verilmiş olup; sırasıyla 3 tercî’-bend, 3 tahmîs, 42 gazel, 1 murabba, 2 târih olmak üzere toplam 51 şiir ye almıştır. Beyit sayısı ise yaklaşık dört yüzdür.

Tercî’-bendlerin ilki tevhîd konusunda, İkincisi ve üçüncüsü ise vahdet-i vücûd hakkındadır. Her üç tercî’-bend de beşer bendlidir. Tahmîsler ile gazellerin konu itibâriyle daha ziyâde rindâne oldukları görülmektedir. *Dîvânçe*’nin sonunda mesnevi tarzında yazılmış iki tarih yer almaktadır.

Dîvânçe’de *elif* (ا) kâfiyesi ile sekiz; *te*, *mîm* ve *nûn* (ت, م, ن) kâfiyeleri ile altışar; *dâl* (د) kâfiyesi ile beş, *râ*, *sîn lâm* ve *he* (ه, ل, س, ر) kâfiyeleri ile ikişer; *hâ*, *vâv* ve *yâ* (ح, و, ی) kâfiyeleri ile birer gazel olmak üzere, eski alfabenin on iki harfi ile gazel yazılmıştır. Gazeller çoğunlukla (35 gazel) beş beyit halinde kaleme alınmıştır. Bunların dışında *Dîvânçe*’de yedi beyitli altı; on altı, sekiz, altı, dört ve iki beyitli birer gazel yer almaktadır.

B. VEZİN, KAFİYE VE REDİF

Aruzla kaleme alınmış olan Za’fi-i Gülşenî’nin Farsça dîvânçesinde, arûz bahirlerinden 7 tanesi kullanılmıştır. *Dîvânçe*’de kullanılma sıklığı bakımından aruz bahirlerinden Hezec bahri 19 şiirle ilk sırada, Remel bahri de 15 şiirle ikinci sırada yer almıştır. Aruz kalıplarına baktığımızda ise, Remel bahrinden “Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbı 9 şiir ile birinci sırada, Hezec bahrinden “Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” kalıbı da 8 şiirle ikinci sırada yer almıştır. Aşağıdaki tabloda, *Dîvânçe*’de kullanılan bahirler, vezinler, bu bahir ve vezinlerin şiirlerde kaçar defa kullanıldıklarına ilişkin bilgiler bir arada verilmiştir.

BAHİR- LER	KALIPLAR	ŞİİR SAYISI	BAHİR TOP.
---------------	----------	----------------	---------------

²⁵ Onun gelişi ile dostlar mutlu oldu. O yüzden bu gelişine tarih olarak خوش آمد “hoş âmed” (hoş geldi) dediler. Buradaki “hoş âmed” ifadesi hicri 951 (miladi karşılığı: 1544) yılına tekabül etmektedir.

1	Hezec	Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün	8	19
		Mefülü mefâilü mefâilü feülün	3	
		Mefâilün mefâilün feülün	2	
		Mefülü mefâilün mefülü mefâilün	4	
		Mefülü mefâilün feülün	2	
2	Remel	Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün	9	15
		Feilâtün feilâtün feilâtün feilün	5	
		Feilâtün feilâtün feilün	1	
3	Muzârî	Mefülü fâilâtü mefâilü fâilün	4	4
4	Recez	Müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün	3	3
5	Müctes	Mefâilün feilâtün mefâilün feilün	6	6
6	Hafif	Feilâtün mefâilün feilün	4	4

Tereî-bendlerin her bir bendi ayrı hesaplanmak üzere, *Divânçe*'de yer alan şiirlerden 41 tanesinde zengin kâfiye, 20 tanesinde de tam kâfiye kullanılmıştır. Bu şiirlerin 15 tanesinde ek, 14 tanesinde kelime, 6 tanesinde kelime grubu, 4 tanesinde ek + kelime redif olarak kullanılmış, 21 tanesinde de redif kullanılmamıştır. *Divânçe*'deki tek musammat gazelde (gazel no: 40) ise nakarat kullanılmıştır.

C. ZA'FÎ-İ GÜLŞENÎ'NİN FARŞÇASI

Za'fî-i Gülşenî'nin Türkçe'den sonra şiir dili olarak kullandığı ikinci dil Farsça'dır. Onun Farsça'sı *Divânçe*'si ile sınırlı değildir. Biz bunu ona ait olduğunu düşündüğümüz²⁶ Farsça *Risâle-i Mecma'i'l-Makâsıd* isimli eserden, Hurûfilîge ilişkin olarak yazdığı risâlenin Farsça önsözünden ve Türkçe

²⁶ Bu hususta geniş bilgi için bkz. Adak, a.g.t, s. 109-111.

dîvânının önsözünün bir kısmını Farsça olarak yazmasından, ayrıca Türkçe dîvânındaki bazı Farsça beyitlerden anlıyoruz.

Bununla birlikte şairin Farsça şiirlerinin bunlarla sınırlı olduğunu elbette söyleyemeyiz. Hatta Ali Emîrî, Za'fî'nin Farsça şiirlerinin Türkçe şiirlerinden daha fazla olduğunu söylemektedir.²⁷ Fakat gerek Türkçe dîvânının, gerekse de Farsça dîvânçesinin içinde bulunduğu elimizdeki tek nüshada (Millet Ktp. Manzûm 254), Farsça şiirleri 400 beyit civarında iken Türkçe şiirleri 3400 beyit civarındadır. Enteresan olan, Millet Ktp. emekli müdürü M. Serhan Tayşî'nin de ifâde ettiği gibi, Türkçe dîvân ve Farsça dîvânçenin birlikte bulundukları nüshanın, büyük bir olasılıkla Ali Emîrî tarafından istinsâh edilen bir nüsha olmasıdır. Şu halde Emîrî, Za'fî'nin Farsça şiirlerinin Türkçe şiirlerinden daha fazla olduğunu neye dayanarak söylemiştir?

Kanaatimizce burada iki ihtimal vardır. Birincisi, Ali Emîrî'nin, bu bilgiyi, dîvânı istinsâh etmeden önce, tahkîkî bir bilgiye dayanmadan vermiş olabileceğidir. Haddizatında Emîrî, bu bilginin yer aldığı *Esâmî-i Şu'arâ-i Âmid* adlı eserini gençlik yıllarında müsvedde halinde yazmış, daha sonra bu müsveddeyi *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid* ismi ile üç cilt halinde basmayı planlamış, ancak bu eserin sadece *Ze* (ز) maddesinin sonuna kadar gelen birinci cildini basmaya muvaffak olmuştur²⁸. Muhtemelen Ali Emîrî, *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid*'in *Dâd* (ض) harfini kapsayan ikinci cildini basmaya muvaffak olsaydı, *Esâmî*'de vermiş olduğu bu bilgiyi düzeltme yoluna gidecekti. İkinci ihtimal ise Emîrî'nin şiir mecmualarında yer alan şaire ait Farsça şiirlerden hareketle bu bilgiyi vermiş olabileceğidir. Biz yaptığımız araştırmalarda Za'fî'ye ait şiirlerin bulunduğu mecmualardan sadece birinde²⁹ Farsça bir tercî'-bendine rastlayabildik. Bununla birlikte diğer bazı şiir mecmualarında şaire ait Farsça şiirlerin bulunabileceğine muhakkak nazarı ile bakılabilir de, bunların Emîrî'nin söylediği kadar çok olması kanaatimizce zor bir ihtimaldir. Netice olarak Za'fî-i Gülşenî'nin Farsça şiirlerinin elimizde bulunandan daha fazla olabileceği mümkün ise de, Emîrî'nin dediği gibi bir durum henüz isbat edilebilmiş değildir.

Her ne olursa olsun Za'fî-i Gülşenî'nin Farsça'ya son derece hâkim olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Onun Farsçası akıcı olup onda herhangi bir zorlamaya yer yoktur. Bir şiir mecmuasında³⁰ Farsça tercî'-i bendlere ayrılan

²⁷ Ali Emîrî, *Esâmî-i Şu'arâ-i Âmid*, Millet Küt., Tarih, no. 781/1, vr. 31/a.

²⁸ Tezkirenin birinci sayfasında üç ciltten oluştuğu yazılıdır (Bkz. Ali Emîrî, *Tezkire-i Şu'arâ-i Âmid*, Matba'a-i Âmidî, İst 1327., s. 1)

²⁹ Milli Ktp. Yz. A. 4050, vr. 63b vd.

³⁰ Milli Ktp. a.y.

bir bölümde, Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390) ve Nesîmî (ö. 1418)'den sonra Za'fî'den bir tercî-i bendin iktibâs edilmiş olması, Za'fî'nin Farsça'sının beğenildiğini, hatta onun Hâfız ve Nesîmî ile aynı düzeyde görüldüğünü göstermektedir.

Za'fî-i Gülşenî'nin Farsça yazılmış klasikleri okuduğunu ve Farsça yazarken bu eserlerden ilham aldığını ve şairlerinden etkilendiğini anlamak güç değildir. Zira onun Farsçasında bu etkinin izleri açıkça görülmektedir. Şiirlerinden hareketle onun en çok etkilendiği şairlerin başında Hâfız'ın geldiğini söyleyebiliriz. O, *Dîvânçe*'de Hâfız'ın iki gazeline tahmîs yazmıştır. Tahmîslerden birisi Hâfız'ın

منمکه دیده بدیدار دوست کردم باز چه شکر گویمت ای پادشاه بنده نواز³¹

matlı gazeline yazılmıştır. Bu tahmîsin ilk bendinin Za'fî tarafından yazılan ilave mısraları şunlardır:

من آن نیم که زخم در هوای دل پرواز
مراد من ز محبت حقیقت [است] نه مجاز
ریده پرده غفلت گشاده منظر راز³²

Diğer tahmîs ise Hâfız'ın

ای پادشاه خویان داد از غم تنهای دل بی تو بجان آمد وقتست که باز ای³³

matlı gazeline yazılmıştır. Bu tahmîsin ilk bendinin Za'fî tarafından yazılan ilave mısraları da şunlardır:

تا بر سر من جانا شد عشق تو سودای
بسیار بلا دیده م در عرصه رسوای
سرگشته چو پرگارم منزل نکنم جای³⁴

Bunun yanı sıra Za'fî'nin Hafız-ı Şîrâzî'ye nazîreler de yazdığı görülmektedir. Örneğin

³¹ Bkz. Hâfız, *Dîvân*, s. 143. Beytin anlamı şudur: "Dostun yüzüne tekrar bakan, yüzünü yeniden gören benim. Ey kulunu okşayan pâdişâh! Sana nasıl teşekkür edebilirim?"

³² Ben o kişi değilim ki, gönül havasında uçayım. Muhabbetten maksadımız hakîkattir, mecâz değil. Benim için gaflet perdesi yırtılmış, sır penceresi açılmıştır.

³³ Hâfız, a.g.e., s. 213. Beytin anlamı şudur: "Ey güzeller pâdişâh! Yalnızlığın verdiği sıkıntı için bana bir çare bul. Gönülüm sensizlikten ölmek üzeredir. Artık dönme vaktin gelmiştir."

³⁴ Ey cân! Sana olan aşkım başıma sevdâ oluncaya kadar, sevdâ arsasında birçok bela gördüm. Aşkından pergel gibi dolanmakta ve hiç bir yeri kendime menzil yapmamaktayım.

میرسد آخر بغایت روز هجران غم مخور دوستداری میکند آن شاه خوبان غم مخور³⁵

matla1 ile başlayan *Dîvânçe*'nin yirmi birinci gazeli, Hâfız'ın aşağıda matla beytine yer verilen aynı vezin ve redifli (*Gam mehor/gam yeme*) gazeline bir nazîredir.

یوسف گمگشته باز آید بکنعان غم مخور کلبهء احزان شود روزی گلستان غم مخور³⁶

Yine *Dîvânçe*'nin

بیا ای پیر معنی از کرم بگشا در دلها شوم آگه ز اصل خویش خیزد جمله مشکها³⁷

beytiyle başlayan ilk gazeli, Hâfız dîvânının

لا یالِیْهَا السَّاقِی ادر کاسا ونولها که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکها³⁸

matla1 ile başlayan ilk gazeline nazîre olarak yazılmıştır. Burada Hâfız'da ilk mısra olan "*ela ya eyyuhe's-sâkî edir ke'sen ve nâvilhâ*" ifâdesi, Za'fî'nin nazîresinde son mısrada aynen iktibâs edilmiştir:

ز سر جام جم باشد که ضعیفی را شود روشن الا یالِیْهَا السَّاقِی ادر کاسا ونولها³⁹

Za'fi-i Gülşenî'nin, *Dîvânçe*'sinde Molla Câmi (ö. 898/1492)'nin bir gazelini tahmîs etmesinden, Câmi'yi de okuduğunu ve onun etkisinde kaldığını anlıyoruz. Za'fî, Câmi'nin aşağıdaki beyitle başlayan gazelini tahmîs etmiştir.

هر لحظه جمال خود نوع دیگر آرای کرد در غمت شیدا* صد عاشق هر جای⁴⁰

Bu tahmîsin ilk bendinin Za'fî tarafından yazılan ilave mısraları şunlardır:

ای چهرهء گلگونت در غایت زیبای
ری قد سرافرازت چون سدره ز بالای

³⁵ "Ayrılık günleri eninde sonunda biter, gam yeme. O güzeller şâhı sana dost olur, gam yeme."

³⁶ Hâfız, a.g.e., s. 128-129. Beytin anlamı şudur: "Kaybolmuş olan Yusuf Kenan'a geri döner, gam yeme. Hüzün kulübesi bir gün gül bahçesine dönüşür, gam yeme."

³⁷ Ey mânâ âleminin pîri! Kereminden gel, gönüllerin kapısını aç da aslımdan haberdâr olayım ve böylece bütün sorunlar ortadan kalksın.

³⁸ Bkz. Hâfız, a.g.e., s. 6.

³⁹ Za'fî'ye âşikâr olan Cem'in kadehinin sırrıdır. O halde ey sâkî, kadehi dolaştır ve takdîm et.

⁴⁰ Her an cemalini farklı bir şekilde göstermekle, yüzlerce kararsız âşık, senin yüzünden çektileri gamdan dolayı şeyda ettin.

با ابر و و خال و خد بازلف مطرای⁴¹

Za'fi-i Gülşenî'nin hurûfliliğin etkisinde kalan⁴² ve bu konuda risâle (Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, No. 3088/2) yazan birisi olarak Fazlullâh-ı Hurûfî (ö. 730/1330)'nin Farsça olarak yazılmış *Câvidânnâme* isimli eserini okuduğunu, Hurûflik risâlesinde bu eserden Farsça bir beyit iktibâs etmiş olmasından (vr. 25a) da anlıyoruz.

Şairin, *Dîvân*'ında yer alan aşağıdaki beyitte, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden manevî iktibâsta bulunmuş olması, *Mesnevî*'yi okuduğunu da göstermektedir.

èAşú özi olmaú gereksin tâ bilesin èaşú sen
Meânevî'de òoş dimişdür bu sözi monlâ-yı èaşú⁴³

Za'fi, burada, "Biri, âşıklık nedir diye sorunca dedim ki, benim gibi olursan bilirsin" anlamına gelen şu beyti kastediyor olmalıdır:

پرسید یکی که عاشقی چیست گفتم که چو ما شوی بدانی⁴⁴

Abdülbâkî Gölpinarlı'nın, Mevlânâ'nın, *Dîvân-ı Kebîr*'de

معدن جود و سخا شاه سلام عليك شير ولى خدا شاه سلام عليك

matlalı bir düvâzdeh* yazmış olduğu yönünde verdiği bilgiye⁴⁵ bakacak olursak, Za'fi-i Gülşenî'nin, *dîvân*'ında yer alan

Ey şeh-i èâlem-penâh şâh selâmun èaleyk
Ehl-i dile secde-gâh şâh selâmun èaleyk⁴⁶

matlalı düvâzdehini, Mevlânâ'nın kine nazîre olarak yazmış olduğu ortaya çıkar. Zira her ikisi arasında vezîn ve redif (şâh selâmün 'aleyk) birliği bulunmaktadır. Ancak *Dîvân-ı Kebîr*'de Gölpinarlı'nın sözünü ettiği düvâzdeh değil, "selâmün 'aleyk" redifiyle yazılmış üç gazel yer almaktadır. Ayrıca bu

⁴¹ Ey çehresi gül gibi kırmızı, güzelliğin zirvesinde olan; Ey benzerlerinden üstün olan boyu, yukarıdan bakıldığında Sidre ağacı gibi görünen sevgili! Kaşların, benlerin ve yüzün ile, koku saçan saçın ile her an cemalini farklı bir şekilde göstermen, yüzlerce kararsız âşık, senin yüzünden çıktıkları gamdan dolayı şeyda ettin.

⁴² Bu hususta geniş bilgi için bkz. Adak, a.g.t., s. 121-129.

⁴³ Za'fi-i Gülşenî, *Dîvân*, vr. 14b.

⁴⁴ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, (Tah. R. Nicholson), Tahran 1376, s. 186.

⁴⁵ Abdülbaki Gölpinarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, Gri Yay. İst.1992, s. 58.

⁴⁶ Za'fi-i Gülşenî, *Dîvân*, vr. 4a.

üç gazelden hiç biri yukarıdaki matla ile başlamamaktadır.⁴⁷ Gölpınarlı'nın sözünü ettiği gazelin *Dîvân-ı Kebîr*'in başka bir nüshasında yer almış olması muhtemeldir.

Hiç şüphesiz Za'fi-i Gülşenî'nin Farsça eserlerini okuduğu şahsiyetler saydıklarımızla sınırlı değildir. Örneğin onun, pîri İbrâhîm-i Gülşenî'nin *Ma-nevî* adlı Farsça mesnevisini okumadığını söylemek güçtür.

III. DÎVÂNÇENİN METNİ VE TERCÜMESİ

Bu bölümde, Za'fi-i Gülşenî'nin Farsça dîvânçesinin elimizdeki tek nüshaya göre ilk kez tenkitli neşri yapılarak dipontlarda da tercümesine⁴⁸ yer verilecektir.

Farsça metinlerin bilgisayar ile dizimi yapılırken, günümüzde takip edilen Farsça imla esasları baz alınarak bazen yazma nüshadaki imlanın dışına çıkılmıştır. Bu da genellikle yazma nüshada bitişik yazılan iki unsurun dizgide birbirlerinden ayrı yazılması şeklinde olmuştur. Örneğin şimdiki zaman eki olan (می), yazma nüshada kelimeye bitişik yazıldığı halde (میرسد), bilgisayar dizgisinde ayrı yazılmıştır (می رسد). Benzer şekilde yazma nüshadaki منمکه ve گمگشته kelimeleri, bilgisayar dizgisinde منم که ve گمگشته şeklinde yazılmıştır.

Tenkitli metinde yer alan “*” işareti mısranın aruzunun bozuk olduğunu, “...” işareti metinde eksiklik olduğunu ya da kelimenin okunamadığını göstermektedir. Bu meyanda metindeki vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak üzere eklenen hece ve kelimeler [] içerisine alınmıştır. Çeviride bir sıkıntı olduğunda da kelime ya da cümle sonuna “?” işareti konmuştur.

Şairimiz, Türkçe dîvânı ile Farsça dîvânçesinin peşpeşe yer aldığı nüshaya Farsça ve Türkçe'den oluşan tek bir mukaddime yazdığı için, biz burada bu mukaddimenin Farsça olarak yazılmış kısmı ile başlamayı uygun bulduk.

⁴⁷ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, *Külliyyât-ı Şems ya Dîvân-ı Kebîr*, Tahran 1336, C. III, s. 138-140.

⁴⁸ Bu vesile ile tercümelerde çok önemli katkı sağlayan emekli imam Ahmet Yalar Beyefendi'ye, yine tercüme baştan sona okuyan Ömer Faruk Yekdeş'e teşekkür borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

جامع أسرار كلام قديم	سم الله الرحمن الرحيم
نقش نگارنده دير سخن	باعث فتح در علم لدن
منتخب معنی ديوان حق	سر سخن دفتر ديوان حق

فارسی نثر

منت هزار بار خالق خطّهء عالم را که نقوش رخسار أفلاك را بخالهای کواکب ساخته و مدحت بیشمار بر آن رازق آدم که وظیفهء زمرهء انسان را بدست مواجب انداخته و سپاس بیحد بر آن مبدع قدیم که فتّاحان باب معانی از اخبار بدایع او خبر نگفتند. و التماس بی عدّ از آن مقیم که صرافان در علم ربّانی لائی صنایع اورا نسفتند و تحیات بیگران همچون قطرات عمّان بر آن سیّد سالار کافّهء امم که بندای ایتّا أرسلناک منادی شده. و تسلیمات عنبر افشان چون نکهت گل و ریحان بر آن زبدهء ارباب هم که تشریف لولاک لولاک مشرّف بوده. و درود بی غایه با ارواح آل و أتباع رسول آمین و أنساب و اشیاع زبدهء عالمین اعی چهار یار گزین که چار ستون طاق شریعت و کوشه نشین رواق حقیقه گشته اند.

ترجیعات

1

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

I

لی من کان برّا حافظا للعبد فی الاهیوال	یقول العبد حمدا خالصا فی احسن الاحوال
الاحسان والمنّ کریم الشّان ذوالافضال	و المذّان والحذّان هو السّلطان والسّبحان
رحیم راحم رحمن وارحم واهب الّمال	قدیم قادر قیّوم قهار و ذوالاحسان
بدید آرنده اشیاء له المجد له الاقبال	خداوند جهان آرا نقاش نگارستان
کمال ذاته لایمکن التّقریر بالاقوال	نزه ذاتش از نقص و مبرا شانش از تقصیر

1. Bismillâhirrahmânirrahîm, kelâm-ı kadîmin sırlarının bütünüdür.
2. İlm-i ledün kapısının açılmasına sebeptir. Söz kilisesinin nakış işleyicisidir.
3. Hak dîvânının defterinin baş sözü ve o dîvândaki manaların seçkisidir.

FARSÇA NESİR

Feleklerin yanağının nakışlarını yıldız benleri ile oluşturan âlemin yaratıcısına binlerce hamd olsun. İnsanoğlunun yemek öğünlerini zâhirî sebeplere bağlayan (?) insanoğlunun râzıkı olan Allah'a sayısız övgüler olsun. Mânâ âleminin kapılarını açanların, harikulâde işlerinin sırlarına vakıf olamadıkları o kadîm yaratıcıya sonsuz şükürler olsun. İlm-i Rabbânî kapısında bulunan sarrâfların masnû'ât incilerini delemelikleri o mukîme sayısız iltimâslar olsun. *إنا أرسلناك* (Biz şüphesiz seni alemlere rahmet olarak gönderdik) nidâsı ile kendisine hitâp edilen, bütün ümmetlerin reislerinin efendisine okyanuslardaki damlalar kadar sonsuz tahiyyâtlar olsun. *لو لأك لو لأك* (Sen olmasaydın, sen olmasaydın alemleri yaratmazdım) teşrîfi ile müşerref olan, himmet erbâbının en seçkin kişisine gül ve reyhân kokusu gibi anber saçan selamlar olsun. Rasûl-i emînin ailesinin ve etbâ'ının; âlemlerin zübdesinin soyu ve arkadaşlarının, yani şerîat kubbesinin dört sütunu olan ve hakîkat revakının köşelerini tutan dört seçkin dostun ruhlarına sonsuz rahmetler olsun.

TERCÎ'-BENTLER

1

I

1. Bu kul, skıntılı durumlarında kendisini koruyan ve kendisine iyilikte bulunan Allah'a, gönülden en güzel teşekkürlerini ifade eder.
2. O, Mennân (bolca veren), hannân (çok acıyan), sultân ve sübhân'dır. İhsânda ve iyilikte bulunmak ona hastır. O cömerttir ve fazilet sahibidir.
3. O, kadîm (öncesi bilinmeyen), kâdir (kudretli), kayyûm (önceden beri var olan), kakhâr (yok edici), ihsân sahibi, rahîm, râhim, rahmân, erham (varlıklara merhamet eden anlamında Allah'ın sıfatları) ve insanları emellerine ulaştırandır.
4. O, Cihânı süsleyen bir pâdişâh, nakış atölyesini nakşeden bir nakkaş ve eşyayı yoktan var edendir. Yücelik ona aittir ve yönelişimiz onadır.
5. O, eksiklikten münezzeh, kusurdan da uzaktır. Zâtının yüceliğini söz ile ifade etmek mümkün değildir.

هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

II

مقيم قائم اقوم مدام دائم ما دام
حكيم حاكم احكم وحكم حكمت آميزى
مشير ملك بى انباز وسلطان جهان پرور
بصنعش بحروب مملوزمين آسمان روشن
علای از صفات ماسوى مولای اعلا قدر
هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

مقيم قائم اقوم مدام دائم ما دام
حكيم حاكم احكم وحكم حكمت آميزى
مشير ملك بى انباز وسلطان جهان پرور
بصنعش بحروب مملوزمين آسمان روشن
علای از صفات ماسوى مولای اعلا قدر
هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

III

هو الفياض ذو الفضل هو القسم فى الارزاق
جلای ذاته من صورة الاكوان فى الآفاق
در آن ساعت كه گردد نور ذاتش از افق
نیايد فیض انوار خداوندی و باشد عاق
تعالی شأنه عن قید ما فى الكون با لاطلاق
هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

کریم وذوالکرم اکرم مکرم خالق خلاق
تلاؤ نوره من مطلع الاسماء فى الاشياء
نور گردد آن انوار فیضش طارم تیره
هر آن کو گردن جانش بزیر حکم او نبود
احاطت علمه کل العوالم ما له شبه
هو الله الذى لا يشبه الاشياء فى الظاهر

IV

جواد واهب معطی جهان دار و جهان پرور

سمیع سامع جامع قدیر قادر اقدر

6. O, öyle bir Allaktır ki görünen eşyaya benzemez. Göklerde olan her şey onundur. Evvel ve âhir odur.

II

1. O, mukîm, kâim ve ekvamdır (sürekli ayakta olan Allah'ın sıfatları). O, sonsuza dek daima mevcuttur. O alî, âlî ve a'lâdır (yüce anlamında Allah'ın sıfatları). O, alîm, âlim ve allâmdır (bilen anlamında Allah'ın sıfatları).

2. O, hakîm ve hüküm veren hâkimdir. Sen hikmetin hükmünü öğretmektesin. Hüküm sahibi hekimler, hükümlerinin mahkumu olmuşlardır.

3. O, kainatın ortağı olmayan hâkimidir. O cihânı besleyen bir sultândır. Dünyanın ve günlerin döntüşü onun emri ile.

4. Kara ve deniz onun sanatı ile dolu, yer ve gök onun sanatı sayesinde aydınlıktır. Bu mavi gök, yüzünün nuru sayesinde aydınlanmıştır.

5. Onun sıfatları mâsivânın sıfatlarından daha yücedir. O değeri yüce olan bir Mevlâ'dır. O, ruhların ve cisimlerin kendisine yardımda bulunmadıkları bir zengindir.

6. O, öyle bir Allah'tır ki görünürdeki eşyaya benzemez. Göklerde olan her şey onundur. Evvel ve âhir odur.

III

1. O, kerîm, kerem sahibi, ekrem, mükrim (cömertçe veren anlamında Allah'ın sıfatları), hâlık ve hallâktır (yaratıcı anlamında Allah'ın sıfatları). O, feyiz veren, fazilet sahibi ve varlıklar arasında rızkı paylaştırandır.

2. Nuru, isimlerin matlaından eşyaya ışık saçtı. Zâtı, varlıkların sureti şeklinde ufuklara tecelli etti.

3. Zatının nuru ufuktan doğduğunda, feyzinin nuru karanlık gök kubbeyi aydınlattı.

4. Can boğazı emri altında olmayan kişi, nurunun feyzini bulmaz ve bu kişi ana ve babasını incitir.

5. Onun ilmi bütün ilimleri kuşatmıştır. Bu konuda onun bir benzeri yoktur. O, yaratılmışların herhangi bir özelliği ile sınırlı olmaktan mutlak bir şekilde yücedir.

6. O, öyle bir Allah'tır ki görünürdeki eşyaya benzemez. Göklerde olan her şey onundur. Evvel ve âhir odur.

IV

1. O, semî, sâmi (işiten), câmî (içine alan), kadîr, kâdir ve ekdardır (gücü yeten). O, cevvdâ (cömert), vâhib (hibe eden), mu'tî (veren), cihânın sahibi ve cihânı himâye eden ve kollayandır.

عظیم معظم اعظم کبیر اکرم اکبر
 شال ذرّه شد در پیش نورش خسرو خاور
 که در روز ازل پیوند اشیا شد بیک دیگر
 ندارد ضدّ و همتای نباشد همچواو داور
 ه ما فی السّموات هو الاول هو الآخر

فیظ الملك خلاق خلاق غافر و تواب
 بنزد آب لطفش هفت دریا همچو يك قطره
 یابد ذرّه را بر داشتن از جای چون
 وحید و واحد و اّوحد فرید و مفرد فرداست
 هو الله الّذی لایشبه الاشیاء فی الظاهر

V

بخوانم مدح آن ممدوح تا درها بیفشانم
 گنهار و پریشان روزگار و غرق عصیانم
 بلطف مرحمتها کن مکن محروم غفرانم
 دانم از صفات ذرّه گر عالم همه دانم
 زهی اعلم خداوندی که داند سرّ و اعلانم
 ه ما فی السّموات هو الاول هو الآخر

بگویم حمد آن محمود تا حامد شود جانم
 کمینه کمتر تو ضعیّی دل خستهء عشقم
 رخ آوردم بدرگاهش ایا رحمن ذوالرحمة
 که باشم من خدایا تا بگویم مدحت ذاتت
 زهی سلطان بی مانند مانندش نمی آید
 هو الله الّذی لایشبه الاشیاء فی الظاهر

2

فعلاتن مفاعلن فعلن

I

گفت و گو می کنیم بی من و ما
 با چه بودست آدم و حوا
 چیست آن مهر مطلع والا
 صورت سیرت از چه شد پیدا
 جامع جمع خاصهء اسما
 يك بیک طالبها بگو مارا

بشنو از ما رموز ما اوحی
 که شده اصل هستی عالم
 از کجا شد ظهور آن پرتو
 وحدت و کثرت از چه شد ظاهر
 عقل اول که اوست نور و قلم
 چیست آن جوهری که شد نامش

2. O, kâinatı koruyan, mahlûkâtı yaratan, günahları affedip tevbeleri kabul edendir. O, azîm, mu'zam, a'zam, kebîr, ekram ve ekberdir (Allah'ın büyüklüğünü ifade eden sıfatlar).

3. Lütfunun suyu yanında yedi deniz bir damla mesabesindedir. Hüsrev-i hâver (Güneş padişahı), nurunun önünde bir zerre mesâbesindedir.

4. Zerreyi ...gibi yerinden kaldırmak mümkün değildir. Çünkü ezel gününde eşyanın birbiri ile bağlantısı yapılmıştır.

5. O, vahîd, vâhid, evhad, ferîd, müfred ve ferdî (Allah'ın bir olduğunu ifade eden sıfatlar). Onun zıttı ve dengi, onun gibi adaletli bir hükümdar yoktur.

6. O, öyle bir Allah'tır ki görünürdeki eşyaya benzemez. Göklerde olan her şey onundur. Evvel ve âhir odur.

V

1. Ruhum hâmid (hamd eden) oluncaya kadar, hamd edilmeye layık olan o varlığa hamd edeceğim. İnciler saçıncaya dek, övülmeye layık olan o varlığı öveceğim.

2. Ben, aşk yüzünden gönlü yaralı, günahkar, zamanın kendisini perişan ettiği, isyana gark olmuş alçak kulun Za'fi'yim.

3. Ey rahmet sahibi olan Rahmân! Dergâhına yüz sürdüm. Lütfunla beni bağışla, affından beni mahrûm etme.

4. Allahım! Ben kim oluyorum ki, zâtını medhedeyim. Bütün kâinatı bilsem de, senin zâtından zerre kadar bir şey bilmiyorum.

5. Sen, benzeri olmayan ne büyük bir sultansın. Senin benzerin olmaz. Sen gizli ve âşık her şeyimi bilen ne büyük bir sahipsin.

6. O, öyle bir Allah'tır ki görünürdeki eşyaya benzemez. Göklerde olan her şey onundur. Evvel ve âhir odur.

2

I

1. "ما أوحى / *Allâh kuluna vahyini bildirdi.*" (Necm 53/8-10) nin sırrını bizden dinle. Ben ve siz konuşuyoruz.

2. Âlemin varlığının aslı kim olmuş? Ya da Âdem ve Havvâ ne imiş?

3. O ışığın ortaya çıkışı neredendir? Doğuş yeri yüce olan o güneş nedir?

4. Vahdet ve kesret neyden ortaya çıkmıştır? Sûret-i sîret* neyden peydâ olmuştur?

5. Nur ve kâlem olan akl-ı evvel, esmânın özelliklerinin tümünü içinde cem etmiştir.

6. Adı geçen o cevher nedir? Ey talib tek tek bize söyle.

گاه باشد گه میشود عذرا
من بگویم ترا زاین معنی
هو هو لا اله الا هو

کیست که آدمی میشود وامق
گوش بگشا بجان و دل بشنو
همه اشیا فروغ پرتو او

II

این همه شد ز نور او موجود
شد ازین موج قطرها مشهود
عین موجست آن بعین شهود
شده پیدا ز بحر نا محدود
شد یکی نیل آن دگر چون رود
گوهری شد که اوست حاصل بود
گشت گه ساجد و گهی مسجود
که شده هر یکی دگر معدود
هو هو لا اله الا هو

چونکه بر تافت شمع جمع وجود
موجزنی شد چو بحر هستی برو
شد ازین قطره عالم و آدم
هست آن موج عالم اسما
هر یکی بحر بیگران بود
غرض از موجهای این دریا
نام او شد چو آدم معنی
گوهر و بحر و موج يك چیز است
همه اشیا فروغ پرتو او

III

نقش کل بود مایهء آدم
من درج شد درو همه عالم
زان سبب بود افضل و اکرم
همه بر کائنات و لوح و قلم
گاه مفصل گهی شود مبهم
جمع جمععی شد است او فافهم
يك وجود است آدم و خاتم
خوش عجب نکته که من گفتم

عقل کل را که گفت شد خاتم
هر یکی بوده عالم تفصیل
داشت تعلیم علم الاسما
و آن یکی جامعست بر اجمال
برزخی بوده در میان دوحال
جمع شد جمله گر چه در آدم
خاتم و آدم شد و آدم او*
نيك بشناس این منازل را

7. Kimdir Âdemî* olan şahıs? Bazan Vâmık olur, bazan de Azrâ olur.
8. Kulağını aç, can ve gönülden dinle. Sana bu mânâdan bahsedeyim.
9. Bütün eşya O'nun ışığının parıltılarıdır. O, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur.

II

1. Varlığın tümünün mumunu yaktığında, bütün bu varlık o mumun nundan vücut buldu.
2. Varlık denizi akınca dalgalanma oldu, bu dalgadan damlalar görüldü.
3. Bu damladan âlem ve Âdem oluştu. Âlem ve Âdem vahdet-i şühud gözü ile aynı (tek) dalgadır.
4. Esmâ âleminin bu dalgasının varlığı, sınırsız denizden peydâ olmuştur.
5. Her biri sonsuz bir deniz idiler. Biri Nil gibi oldu, diğeri de bir ırmak gibi oldu.
6. Bu denizin dalgalarından maksat, bir cevher idi ki ortaya çıkan odur.
7. Adı Âdem-i ma'na (Kendisine isimlerin mânâlarının öğretildiği Âdem) olunca; bazen kendi secde etti, bazen de kendisine secde edildi..
8. Cevher, deniz ve dalga; Her biri diğerkinden ayrılmışsa da gerçekte tek şeydir.
9. Bütün eşya O'nun ışığının parıltılarıdır. O, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur.

III

1. O, "akl-ı küll"e (Hz. Peygamber'e) hâtem ol deyince, Âdem'in mayası daha çamur idi.
2. Onların her biri tafsîl* âlemi oldular. Kâinatın tamamı onun içine girdi.
3. Âdem, "عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ/Âdem'e isimlerin tümü öğretti" (Bakara 2/31) eğitimi aldı ve bü yüzden efzal (en faziletli) ve ekram (en cömert) oldu.
4. Onların her biri kâinât, levh ve kalemin özünü içinde barındırmaktadır.
5. Her iki hâl arasında bir berzah vardır ki, bu berzah bazen mufassal, bazen de mübhem olur.
6. Her şey Âdem'de toplandı ise de, Cem'in cem'i (Allah ile olan birlik-teliğin en üst makamı) onda (Hz.Peygamber'de) olmuştur. Bunu anla.
7. Hâtem* Âdem oldu. Âdem de hâtem oldu. Âdem ve hâtem tek bir vücuttur.
8. Bu mertebeleri iyi tanı. Söylediğim hoş ve ilginç bir nüktedir.

هو هو لا اله الا هو

همه اشيا فروغ پرتو او

IV

شب يلدا صفت پر از ظلمت
پرتوی بر گرفت هر صورت
در عدم مانده باشد آن خلقت
داشت حق را کمال قربیت
زان او بوده عالم و کثرت
منزلش بوده قربت حضرت
عین او دان نیست غیریّت
در حقیقت جهان همه وحدت
هو هو لا اله الا هو

ین جهان شد در اوّل فطرت
تافت خورشید برج او اندنی
گر نبودی ظهور آن پرتو
همه از بهر اوست جود وجود
مایه هر دو عالم آن نوراست
سرّ قرآن مقام ما اوحی
بحقیقت اگر هی ذکری
بهر عرفان شده همه اشکال
همه اشيا فروغ پرتو او

V

همه از بهر تست خود را جو
تو برو حال خویش کن نیکو
همه عالم نبود او مملو
چون بدقت نظر کنم هر سو
چند گفتیم هر طرف یا هو
بهر تعبیرگفته ام من او
يك حقیقت شده بنفشه و بو
گر شود غیر او بیا و بگو
هو هو لا اله الا هو

ضعیفاً لب ببند چیز مگو
همه خوب و نکو همه بودست
نزه نزه وجود عالم اوست
غیر او هیچ کس نمی بینم
غیر ما هیچ کس نداد خبر
من ندیدم بجز یکی دیگر
طرفه تمثیل طرفه تر تاویل
سخنم این بود که غیرش نیست
همه اشيا فروغ پرتو او

9. Bütün eşya O'nun ışığının parıltılarıdır. O, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur.

IV

1. Bu cihân, ilk yaratılışında yılın en uzun gecesinin karanlığı gibi kap-karanlıktı.

2. “أَوْدُنَى /iki yay arasından da daha da yakın oldu.” (Necm 53/8-10) burcunun güneşi parıldadı. Her sûret, bundan kendisi için bir parça ışık aldı.

3. O ışık zuhûr etmeseydi, bu yaratılmışlar yoklukta kalırlardı.

4. Varlığın varlığı hep onun içindir. Varlığın Allah ile tam bir yakınlığı vardır.

5. Her iki âlemin mayası bu nurdur. O yüzden o nur âlem ve kesret olmuştur.

6. O, sırr-ı Kur'ân'dır, “مَا أَوْحَى /Allâh kuluna vahyini bildirdi.” (Necm 53/8-10*) makamıdır. Onun menzili Hazret'e yakın bir yerdir.

7. Eğer gerçekten hatırlıyorsan (?), bil ki her şey odur. Gayrılık yoktur.

8. Bütün şekiller, irfân sebebiyle yaratılmıştır. Hakîkatte cihândaki her şey birdir.

9. Bütün eşya O'nun ışığının parıltılarıdır. O, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur.

V

1. Ey Za'fî! Ağzını kapa, hiç bir şey söyleme. Her şey senin içindir, kendini ara.

2. Hepsi güzel, iyi ve olumludur. Sen git kendi durumunu iyileştir/düzeltil.

3. Âlemdeki varlığın her zerresi O'dur. Âlemdeki hiçbir şey yokken, O âlemi kuşatmıştı.

4. Her tarafa dikkatlice baktığımda, O'nun dışında hiç kimseyi görmüyorum.

5. Her tarafta o kadar “yâ hû” dediysek de, bizden başka kimseden ses çıkmadı. (?)

6. Ben “bir”den başkasını görmedim. Ben her şekilde ancak “O” derim..

7. Menekşe ve kokusu tek hakikattir. Bu güzel bir temsildir, te'vili ise daha güzeldir..

8. Sözüm budur ki O'nun gayrı yoktur. Eğer varsa gel ve söyle.

9. Bütün eşya O'nun ışığının parıltılarıdır. O, O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur.

3

مفعول مفاعله فاعل

I

ما ناظر حكمت خداييم
 ما راغب جام مرحباييم
 آفته باده صفاييم
 سرمست و خراب بي نواييم
 ما ساكن كوشه فناييم
 در ملك فنا چو پادشاييم
 ما مظهر ذات كبريائييم
 مجموعه نسخه كماليم

ما سالك مسلك هداييم
 ما طالب ساغر شراييم
 ما كوشه نشين خانه خم
 دردي كش جام درد بوديم
 ما معتكف مقام عزلت
 ما فارغم از جهان و ما فيه
 ما جامع نقطه وجوديم
 ما اصل كتاب لايزاليم

II

مائيم حقيقت اصل اشيا
 مائيم خليفه مولا
 در ماست و ليك هفت دريا
 مائيم نعيم خلد وماوا
 با ما شده زيب طاق مينا
 هرگز نكنيم فكر فردا
 مائيم محيط بحر اسما
 مجموعه نسخه كماليم

زاهد منكر بصورة ما
 ما نفخه ذات ذوالجلاليم
 شد قطره وجود ما اگر چه
 ما هشت بهشت لا يزاليم
 ما نور زمين و آسمانييم
 ما ناظر حال ابن وقتييم
 ما باعث خلقت جهانييم
 ما اصل كتاب لايزاليم

III

مائيم مداوم مناجات
 مائيم نديم بزم حالات
 ديدم منازل و مقامات
 مائيم برون ز نفى و اثبات

مائيم ملازم خرابات
 مائيم مقيم كوى رندان
 با همت پير مى فروشان
 جستيم ز دام لا و لا

3

I

1. Biz, Hudâ yoluna sülûk eden ve Allah'ın hikmetine bakan kişileriz.
2. Biz, şarap kadehini talep eden ve merhabâ kadehine (ferahlık veren kadeh) rağbet edenleriz.
3. Biz, meyhâne köşesinde oturan, safâ veren şaraptan perişan olan kişileriz.
4. Biz, dert kadehinin tortusunu çekenlerdik. Bu yüzden sarhoş, harâb ve tâkatsiziz.
5. Biz, uzlet makamında itikâfa girenleriz. Biz fenâ köşesinde oturanlarız.
6. Biz, cihândan ve içindekilerden elimizi ve eteğimizi çekmişiz. Bu yüzden fenâ mülkünde pâdişâh gibiyiz.
7. Biz, vücûd noktasını kuşatmaktayız. Biz Zât-ı kibriya'nın mazharıyız.
8. Biz, tükenmez kitabın aslıyız. O kitabın kemâl nüshasını kendimizde toplamışız.

II

1. Ey zâhid! Görünen sûretimize bakma. Eşyanın aslının hakikatı biziz.
2. Biz, Zât-ı zülcelâl'in nefesiyiz. Yeryüzünde tayin edilen halîfe biziz.
3. Varlığımız bir damla ise de, şu var ki yedi deniz bizde mevcuttur.
4. Biz, tükenmez olan sekiz cennetiz. Me'vâ cennetinin ebedî nimeti biziz.
5. Biz, yer ve göğün nuruyuz. Gökkubbe bizimle süslenmiştir.
6. Biz, geçmiş ve gelecek endişesinden kurtulan, içinde bulunduğumuz ana bakan kişileriz. Asla yarını düşünmeyiz.
7. Biz, cihânın yaratılışının sebebiyiz. Esmâ denizini kuşatan biziz.
8. Biz, tükenmez kitabın aslıyız. O kitabın kemal nüshasını kendimizde toplamışız.

III

1. Meyhâneyi hiç bir zaman terk etmeyenler, daima Allâh'a yalvaranlar biziz.
2. Rintlerin mahallesinde ikâmet edenler biziz. Hâl meclislerinin dostu biziz.
3. Şarap satıcılarının pîrinin himmeti ile mertebeleri ve makamları gördüm.
4. "Lâ" ve "İllâ" tuzağından kurtulduk. Nefy ve isbatın dışında olanlar biziz.

ما را منما ز شطح و طامات
عیب‌یست خوارق و کرامات
ما خوانده ایم از رخ خود آیات
مجموعهء نسخهء کمالیم

ما عاشق و رند بی نوائیم
در نزد مقیم مجلس ما
ما عارف نفس نکته نئیم
ما اصل کتاب لایزالیم

IV

مائیم زلال زندگانی
مائیم شراب ارغوانی
از ما شده راحت روانی
گفتار زبان بی زبانی
اینست حدیث من رآنی
آن دم که مگر ترا تو دانی
در دیده دل منه کمائی
مجموعهء نسخهء کمالیم

مائیم حیات جاودانی
ما جام صفای بی ملالیم
ما روح روان عاشقانی
از ما شنو ای مرید صادق
ما بوده ام او و او شده ما
فهمیدن این کجا توان بود
این گفتن ما بدان بتحقیق
ما اصل کتاب لایزالیم

V

دانستن این بخود محالست
فهمیدن این که حسب حالست
آن کس که ز نوق عشق خالیست
نآید بزبان که این خیالست
پیوسته قدیم لایزالست
که او را نه فنا و نه زوالست
مجموعهء نسخهء کمالیم

این طرفه رموزو طرفه قالست
بیخود شده باید آن که خواهد
این نکته بخود نمی شناسد
ضعفی چه کنم چه گونه گویم
از ذات خدای پاک بی چون
مائیم کلام ناطق حق
ما اصل کتاب لایزالیم

5. Biz takatsiz âşıklar ve rintleriz. Bize şathiyâtı ve tâmâtı (saçma sözler) gösterme.

6. Meclisimize yakın yerlerde kerâmet ve harikulâdeler ayıptır.

7. Biz, bizzat nükteyi bilenleriz. Biz, kendi yüzümüzde âyetler okumuyoruz.

8. Biz, tükenmez kitabın aslıyız. O kitabın kemâl nüshasını kendimizde toplamışız.

IV

1. Ebedî hayat biziz. Hayat suyu biziz.

2. Biz sıkıntı vermeyen safâ kadehiyiz. Erguvan çiçeği rengindeki kırmızı şarab biziz.

3. Biz âşıkların canlı ruhuyuz. Ruhun rahatı bizim sayemizde olur.

4. Ey sâdık mürîd! Dilsiz dilin sözlerini bizden dinle.

5. Biz o olmuşuz, o da biz oldu. “من رانی / Kim beni uykuda görürse” (*) hadîsi de budur.

6. Kendini sadece senin bildiğin o vakitte, bunu anlamak hiç mümkündür?

7. Bu sözlerimizi tahkîk ile bil. Gönül gözüne yayı koyma.

8. Biz, tükenmez kitabın aslıyız. O kitabın kemâl nüshasını kendimizde toplamışız.

V

1. Bunlar sıradışı remizler ve sıradışı sözlerdir. Bizzat bunu bilmek mümkün değildir.

2. Bu hasbîhâli anlamak isteyen kişinin kendinden geçmesi gerekir.

3. Aşkın zevkinden yoksun olan kişi, bizzat bu nükteyi bilmez.

4. Ey Za'fî! Ne yapayım, nasıl söyleyeyim? Bu bir hayâl olduğu için dile gelmemektedir.

5. O, pâk ve benzersiz olan Allah'ın zatına bağlı olarak tükenmeyen bir kadîmdir.

6. Allah'ın konuşan kelâmı biziz, ki onun için ne yokluk vardır, ne de zevâl vardır.

7. Biz, tükenmez kitabın aslıyız. O kitabın kemâl nüshasını kendimizde toplamışız.

تخمیسات

1

تخمیس غزل حافظ شیرازی⁴⁹

مفاعلاتن فعلاتن مفاعلاتن

من آن نیم که زخم در هوای دل پرواز مراد من ز محبت حقیقت [است] نه مجاز
دریده پرده غفلت گشاده منظر راز منم که دیده بدیدار دوست کردم باز
چه شکر گویمت ای پادشاه بنده نواز

نصیحت من بی دل بگوش و یاد بگیر که رستگان جهان شد بملک عشق امیر
مشو بسفله مقید سعادت بی‌نیر در این مقام مجازی بجز پیاله مگیر
در این سراچه بازیچه غیر عشق میاز

گذشتم از همه صورت چو حال در معنیست شدم اسیر کمندت که این چنین اولیست
بنزد اهل طریقت ز عشق تو دعویست اگر چه حسن تو از عشق غیر مستغنیست
من آن نیم که از این عشقبازی⁵⁰ آیم باز

در آن زمان که خود را بدر کند عاشق بعالمی رسد از جان گذر کند عاشق
اگر بهستی خود را نظر کند عاشق شهادت ار نه بخون جگر کند عاشق
بقول مفتی عشقش درست نیست نماز

اگر بیال بلاغت پرد تندرو خرد بجای ضعفی بیچاره هیچ دم نرود
سرود نغمه مجلس اگر بعرض رسد غزل سرائی ناهید صرفه نبرد
در آن مقام که حافظ بر آورد آواز

⁴⁹ Bkz. Hâfiz, a.g.e., s.130-131.⁵⁰ Metinde geçen عشقبازی, yazma nüshada عشق olarak yazılmıştır. Ancak doğrusu ve vezne uygun olanı, Hâfiz Dîvânında geçtiği gibi عشقبازی dir. (Bkz. Hâfiz, Dîvân, s.131.)

TAHMÎSLER

I

HAFIZ-I ŞÎRÂZÎ'NİN GAZELİNE TAHMÎS

1. Ben o kişi değilim ki, gönül havasında uçayım. Muhabbetten maksadımız hakîkattır, mecâz değil. Benim için gaflet perdesi yırtılmış, sır penceresi açılmıştır. Dostun yüzüne tekrar bakan, yüzünü yeniden gören benim. Ey kulu-nu okşayan pâdişâh! Sana nasıl teşekkür edebilirim?

2. Ben âşıkın nasihatını dinle ve unutma. Dünyayı bırakıp özgürleşenler aşk mülkünde sultân oldular. Alçak şeylere bağımlı olma, mutluluğu kabul et. Bu mecâz makamında kadehin dışında başka bir şeyi tutma. Oyuncak gibi olan bu küçük dünya evinde, aşk dışında başka bir şeyle oynama.

3. Mânâ haletinde olduğum için bütün sûretlerden geçtim, onları aştım. Senin kemedine esîr oldum ki, bu böyle daha iyidir. Tarîkat ehli nezdinde âşıkla ilgili dâvâlar/tartışmalar var. Her ne kadar güzelliğin, başkalarının aşkına muhtaç değilse de, ben yine de sana olan bu aşkımdan geri adım atacak değilim.

4. Âşık, kendisini maddi âlemin dışına attığı zaman, bir Âleme ulaşır ki orada canından vazgeçer. Âşık orada kendi varlığına nazar ettiğinde, ciğerinin kanına abdestini almazsa, aşk müftüsüne göre onun namazı bâtil olur.

5. Eğer akıllı kişi belâgat kanadıyla uçarsa, çaresiz Za'fî'nin yanına hiçbir zaman gitmez. Hâfız'ın şarkı söylediği makâmda, meclistikilerin şarkılarının nağmesi arşa ulaştığında, Venüs'ün gazel söyleyicisi bunlardan ilgisini kesmez. (?)

2

تخمیس غزل جامی

مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن

ای چهرهء گلگونت در غایت زیبای بی قد سرافرازت چون سدره ز بالای*
 با ابر و و خال و خد با زلف مطرای هر لحظه جمال خود نوع دیگر آرای
 کرد در غمت شیدا * صد عاشق هر جای

هر چیز ز وضع تو ی علّت و بی نقصان ادراک کمال تو بیرون بود از امکان
 این طرفه معمّا یفهمی نکند انسان پنهان تو پیدای پیدای تو پنهان
 هم از همه پنهانی هم از همه پیدای

باغ تجلّیت هرگز نشنیدم بوی در حسرت گیسویت پیچیده شدم چون خوی
 هرگز نکنی ظاهر آن زلف و رخ دلجوی بی پرده آب و گل ما را ننمای⁵¹ روی
 خورشید درخشان را تا کی بگل آرای

تا چند شود ای دل مست می و لا یعقل در عرصهء آب و گل زنهار مشو غافل
 گفتست درین معنی ضعیفی خرد کامل جامی ز دوی بگسل يك روی شود یكدل
 باشد که کنی منزل در عالم یکتای

⁵¹ Metinde şeklinde yazılmış olmasına karşılık, hem veznin hem de anlamın tamamlanabilmesi için şeklinde düzeltilmiştir.

2

CÂMÎ'NİN GAZELİNE TAHMÎS

1. Ey çehresi gül gibi kırmızı, güzelliğin zirvesinde olan; Ey benzerlerinden üstün olan boyu, yukarıdan bakıldığında Sidre ağacı gibi görünen sevgili! Kaşların, benlerin ve yüzün ile, koku saçan saçın ile her an cemalini farklı bir şekilde göstermen, yüzlerce kararsız âşık, senin yüzünden çektikleri gamdan dolayı şeyda ettin.

2. Vazetmiş olduğun her şey kusursuz ve noksânsızdır. Kemâlini idrâk etmek imkân dahilinde değildir. Bu sıradışı muammâyı insan anlamamaktadır: Sen varlıkta gizlenmiş bir şekilde ortadasın. Ya da varlığın, eşyada gizlenmiştir. Sen hem her şeyden daha gizlisin, hem de her şeyden daha açıksın.

3. Senin tecellî bağından asla koku almadım. Saçına olan hasretimden miğfer gibi büküldüm. Gönlümü teselli eden saçlarını ve yüzünü hiç açığa çıkartmıyorsun. Su ve çamur perdesi ile örtülü olmadan bize yüzünü göstermiyorsun. O parlak güneşi/yüzünü ne zamânâ kadar çamurlu bir şekilde bize göstereceksin?

4. Ey gönül! Ne zamânâ kadar şarapla kendinden geçecek ve hiçbir şeyi düşünmeyeceksin? Su ve çamur arsasında sakın gâfil olma. Aklı kemâl derecesinde olan Za'fî, bu mânâ ile ilgili olarak şunları söylemektedir. Ey Câmî, iktiden kurtul (sıyrıl). Tek yüz, tek yürek ol. Olur ki birlik âleminde kendine bir menzil yapasın.

تخمیس غزل حافظ شیرازی

مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن

تا بر سر من جانا شد عشق تو سودای بسیار بلا دیده م در عرصه رسوای
 سرگشته چو پرگارم منزل نکنم جای ای پادشه خوبان داد از غم تنهای
 دل بی تو بجان آمد وقتست که باز آی

ایام بهار آمد ای ساقی بده جامی تا پخته شود زان می آن دلکه بود خامی
 وصل تو دواي من رحمی بکن انعامی ای دزد توام درمان در پستر ناکامی
 وی یار توام مونس در گوشه تنهای

با کار غمت جانا آواره و بی کارم چون نای بهر روزی در بزم بلا زارم
 از آرزوی لطفی باسوی تو را آرم در دائره فرمان سرگشته چو پرگارم
 حکم آنچه تو اندیشی لطف آنچه تو فرمای

سوی کرده عتاب آمیز زلف زده بر هم* چون دید مرا دلبر شد روی ز من در هم
 در فکرت این معنی سودا زده ام هر دم یا رب بکه بتوان گفت این نکته که در عالم
 رخساره بکس ننمود آن شاهد هر جای

در وقت سحرناگه آن لاله عذار آمد آن شاخ مراد من مقصود بیار آمد
 شکری کن ایا ضعیفی مقصود بکار آمد حافظ شب هجران شد بوی خوش یار آمد
 شادیت مبارک باد ای عاشق شیدای

3

HAFIZ-I ŞÎRÂZÎ'NİN GAZELİNE TAHMÎS

1. Ey cân! Sana olan aşkım başıma sevdâ oluncaya kadar, sevdâ arsasında birçok bela gördüm. Aşkından pergel gibi dolanmakta ve hiç bir yeri kendime menzil yapmamaktayım. Ey güzeller pâdişâhı! Yalnızlığın verdiği sıkıntı için bana bir çare bul. Gönlüm sensizlikten ölmek üzeredir. Artık dönme vaktin gelmiştir.

2. Bahar günleri geldi. Ey sâkî! Bana bir kadeh şarap sun. Ta ki hamlaşan gönlüm o şarapla pişsin. Sana vâsıl olmam benim ilacımdır. Ey derdi dermanım olan ve ey yalnızlık köşesinde bana yâr olman benim için ünsiyet olan sevgili! Mutsuzluk döşeğinde bana merhamat eyle ve iyilikte bulun.

3. Ey cân! Gamını kendime meslek edinmekle, âvâre ve işsiz durumdayım. Her gün bela meclisinde ney gibi inliyorum. Bana yapacağın bir lüfuf arzusuyla tarafına doğru gelmekteyim. Vereceğin fermân dairesinde pergel gibi dönüp dolaşmaktayım. Neyi düşünürsen o benim için hüküm/emir ve neyi emredersen o benim için bir lutuftur. Bu beyit Hâfız dîvânında yer almamaktadır. (Bkz. Hâfız, Dîvân, s. 202-203.)

4. Saçları perişân bir vaziyette itâb ederek bana yönelen dilber, beni görünce yüzünü ekşitti. Bunun mânâsını düşünmekten, sürekli sevdâya tutulmuş bir vaziyetteyim. Ya Rab! Âlemdeki bu nükteyi kime söyleyebilirim? Bu sebâtsiz güzel yüzünü kimseye göstermemektedir.

5. Seher vaktinde ansızın o lale yanaklı sevgili geldi. Murâd ağacımın o dalı, maksadıma uygun olarak, meyveli geldi. Ey Za'fî! Murâdına ulaştığın için şükr et. Ey Hâfız! Bir ayrılık gecesi idi ki sevgilinin o güzel kokusu geldi. Şenliğin kutlu olsun, ey âşık-ı şeyda!